

Dr DRAGOLJUB JOVANOVIĆ
b. profesor Univerziteta

ZEMLJA i RAD

**Govor na Zemaljskom sastanku zemljoradnika, 31 decembra 1939 u
Beogradu**

**Kult Rada i Vernost Zemlji, – to je naša ideologija.
Pravi seljački pokret je nada ove zemlje.
Stare stranke ili se likvidiraju,
ili se rasipaju, ili gube podlogu na kojoj stoje.**

– Drugo izdanje –

Beograd, 1940

ZA PRAVI SELJAČKI POKRET

Na poziv dra Dragoljuba Jovanovića i njegovih saboraca iz Beograda, sastali su se 31 decembra 1939 god., u velikoj sali Kola Srpskih Sestara, članovi zemljoradničkog pokreta iz ova 83 sreza: Azbukovačkog, aleksinačkog, ariljskog, belopalanačkog, belockrvanskog, bijeljinskog, veliko-kikinskog, vlaseničkog, vračarskog, veleškog, Vrgin Mosta, valjevskog, pčinjskog, gornjopološkog, pružanskog, golubačkog, gročanskog, despotovačkog, daruvarskog, dobojskog, dobričkog, žabaljskog, žičkog, zaglavskog, kolubarskog, kačerskog, kavadarskog, karlovačkog, leskovačkog, lužničkog, ljubićskog, mačvanskog, moravskog, mladenovačkog, nišavskog, novo-bečejskog, novosadskog, oplenačkog, oraškog, pančevačkog, pocerskog, petrovgradskog, pribojskog, posavskog – Umka, kolubarskog – Lazarevac, podunavskog, posavotamnaskog, mileševskog, prokupačkog, rumskog, račanskog, rađevskog, svrljiškog, sremsko-mitrovačkog, somborskog, staro-pazovačkog, staro-bečejskog, studeničkog, trsteničkog, takovskog, tamnavskog, timočkog, trebinjskog, trnavskog, ravaničkog, udbinskog, caribrodskog, crnogorskog, jablaničkog, orašačkog donjopološkog i iz Beograda.

Cilj ovog sastanka bio je da se članovi Saveza Zemljoradnika uzajamno obaveste i posavetuju o stanju pokreta i o daljem radu na razvijanju i organizovanju Zemljoradničke stranke. Sastanak je, u prisustvu novinara i oko 500 osoba, otvorio Ninko Petrović, adv. iz Beograda. Odmah je predložio da se ćutanjem od dva minuta oda pošta pok. Milanu Pribićeviću i pok. Joci Jovanoviću. Izložio je cilj sastanka, pa je predložio da njime rukovodi dr. Dragoljub Jovanović, da počasni pretsednici budu gđa **Ruža Mil. Pribićević**, prof. **Kirilo Savić** i **Rajko Nešković**, zemlj. iz Loznja kod G. Milanovca, a da zapisnik vodi **Radoje Maričić**, student prava.

Prvi je govorio dr. Dragoljub Jovanović o „Sudbini zemljoradničkog pokreta među Srbima“.

GOVOR

dra Dragoljuba Jovanovića

Prema stenogramu g. Gojka Božovića, novinara i
stenografa Senata

Pretsednik dr. Dragoljub Jovanović: (Burno pljeskanje i uzvici: Živeo!
Živeo!)

Braćo i drugovi!

Došao je istoriski trenutak da bacimo pogled u nazad i da vidimo: šta je do sada zemljoradnički narod, na srpskog strani naročito, uradio u ovoj zemlji; kakvo je stanje zemljoradničkog pokreta danas, kada je veliki deo njegovog programa ostvaren, jer je postignut sporazum između Srba i Hrvata, i šta treba da radi zemljoradnički pokret u budućnosti, da bi opravdao nade koje su u njega zemljoradničke mase odmah posle Svetskog rata polagale.

U ovom trenutku moramo da konstatujemo, da na srpskog strani pravog zemljoradničkog pokreta nije bilo sve do Svetskog rata. Nemojte misliti da je to jedini slučaj u svetu, da zemljoradnički narod nema svoje stranke. Ima čitava jedna velika klasa, koja je prosvećenija od seljačke, koja je čak organizovanija od seljaka, pa je ipak bez svoga političkog pokreta. To je dugo vremena bila radnička klasa u Engleskoj, to je i danas radnička klasa u Severnim Američkim Državama i u Kanadi. Nije, dakle, čudnovato, ako jedna seljačka zemlja nema svoga seljačkog pokreta. U toliko je veća zasluga onih, koji su odmah posle Svetskog rata uvideli da je došlo krajnje vreme da i srpsko seljak, po ugledu na bugarskog zemljoradnika i po ugledu na hrvatskog seljaka, – koji su svoje pokrete stvorili mnogo ranije, – jedan od 1897, drugi od 1905 godine, – da i srpski seljak povede jedanput brigu o svojoj kući i o sebi.

TRI KRIZE U SLOBODI.

Pokret zemljoradnički osnovan je kod nas 1920 – i on je probudio velike nade. Seljački narod je odgovorio na njegov poziv, i zemljoradnička stranka je dobila već na izborima za Ustavotvornu skupštinu 30 svojih poslanika u Narodnoj skupštini, kojima su se pridodali 8 slovenačkih kmetijaca, tako da je poslanički klub brojao 38 poslanika. Međutim, odmah je nastala reakcija. Odmah je udareno po tome seljačkom pokretu, i to manje nasiljem, više moralnim prepadima. Rečeno je da će seljaci zavesti anarhiju, da će oni razbiti gradove, da će delovati varvarski i anarhistički. Čitava hajka podignuta je protiv zemljoradničkog pokreta na srpskog strani. I ta je hajka urodila plodom, jer na idućim izborima, 1923 g., zemljoradnički pokret je pao na 10 poslanika. Udarac je bio još

veći 1925 g., na izborima koje je sprovodila vlada Pašić – Pribićević: zemljoradnička stranka pala je na svega 4 poslanika i na 115.500 glasova, prema 153.6000 u 1923.

Međutim, dok je broj poslanika naglo opadao, broj glasača opao je manje. U politici, kada se ne napreduje onda se nazaduje. Zemljoradnička stranka 1927 g. dobila je oko 150.000 glasova, ali nije dobila više: zato smatramo da nije rasla, nego je bila u opadanju. Ovo slabljenje nije bilo slučajno. 1922 godine ispao je iz stranke osnivač, otac njen, koji je stvorio zemljoradničko zadrugarstvo među Srbima, čovek koji je formulisao Program i Statut, koji i sada za nas važe, to je Mihailo Avramović. (Aplauz i uzvici: Živeo!) On je danas, nažalost, van pokreta, ali njemu istorija mora da oda priznanje za ono što je učinio za srpskog seljaka, za srpskog zemljoradnika. Prvi potres bio je u stranci 1922 g. kad je sam šef stranke ostao van nje. Drugi potres bio je 1925, na kongresu u Beogradu, kad se pojavila jedna mlada grupa ljudi, školovanih dobrim delom na zagrebačkom Univerzitetu, pod uticajem Stjepana Radića. Oni su došli u Beograd, u Sarajevo i u druge naše gradove i tražili da se zemljoradnički pokret vrati na svoju liniju, koja je obeležena u Programu i Statutu, i da se izbegne ono što je stvaralo zlo, izrađanje ili degenerisanje. Ti ljudi bili su može se reći prva zemljoradnička levica. Oni su uspeli na kongresu u Beogradu, ali nisu imali dovoljno snage da pokret uzmu u svoje ruke, nego se još jedanput ponovila tragedija, da su levičari ustukli pred desničarima. Mihailo Avramović, ideolog, tvorac zadrugarskog pokreta i otac zemljoradničkog pokreta u Srbiji, ustukao je – kako je sam rekao – pred ćatama i kafedžijama. Levičari, koji su se pojavili 1925 g., nisu imali tada snage da ponesu pokret u svojim rukama, nego su ga opet ostavili onima koji su ga dotle vodili, a to je bio u glavnom dr. Uroš Stajić.

Tako je zemljoradnička stranka doživela svoju treću periodu, onda kada smo ušli u Savez zemljoradnika mi iz Grupe za socijalnu i kulturnu akciju i prijatelji pokojnog Milana Pribićevića (Uzvici: Slava mu). Mi smo ušli 1927, po zapovesti koju smo dobili iz naroda, da osvežimo, da obnovimo, da okrepimo zemljoradnički pokret i da ga vratimo na njegovu pravu ideološku, čistu zemljoradničku liniju. (Aplauz i uzvici: Tako je! Živeo!). Ušli smo mi u pokret, iako smo znali da u pokretu ima desničara, da u pokretu ima, da ih ne nazovem reakcionarima, nego najblaže, da ima konzervativnih elemenata. Znali smo da je tu bio Voja Lazić, da je tu bio Uroš Stajić, da je tu bio Dimitrije Vujić, Jova Obradović, Mihailo Stojić i mnogi drugi. Predviđali smo šta će biti s njima, znali smo da će otpasti iz pokreta na prvom udarcu. Ipak smo ušli, svesni da imamo da izvršimo jedan istorijski zadatak, zadatak da vratimo pokret na njegovu pravu, ideološku, čistu liniju (Odobranje i aplauz). Odista, pokret je krenuo napred. Na prvim oblasnim izborima, na opštinskim izborima i na poslaničkim izborima 11 septembra 1927, zemljoradnički pokret je živahno, korakno. Dobio je i u parlamentu ponovo svoju raniju snagu, – i ako samo 9 poslanika, nešto više od 150.000 glasova.

Pokret je bio u punom zamahu, kada se desila jedna tragedija izvan nas, mimo nas, ali koja je teško pogodila seljački narod u ovoj zemlji, ne samo hrvatski nego i srpski, – tragedija od 20 juna 1928, kada su usred Beograda, u Narodnoj skupštini poginuli prvaci bratskog hrvatskog seljačkog pokreta. (Prisutni ustaju i kliču: Slava im!) Mi smo razumeli da kuršumi Puniše Račića nisu pogodili samo hrvatske borce. Oni su pogodili i nas. (Tako je!). I odista, ostvarila se naša slutnja da će sada stradati seljaštvo na celom Balkanu, da će stradati svi oni koji se bore za narod. I došao je 6 januar, došla je diktatura, u čijem su se mraku pogubile mnoge ovce iz zemljoradničkog stada. (Uzvici: Tako je!). Mi za tim ljudima ne žalimo. Ko nije valjao, on je otišao, i dobro što je otišao.

Ali moramo da konstatujemo, da su ti gubitci značili izvestan manjak, izvestan otcaj krvi, izvesnu štetu. Čak i onda kad je krv rdava, ona izaziva malaksalost kad odilazi. Zemljoradnički pokret je izgubio mnogo ljudi, u Bosni u prvom periodu, a u drugom periodu, za vlade Boška Jevtića, u Srbiji. Najpre su otišli Bosanci, velikim delom za Đurom Ostojićem, Ristom Đokićem, Špirom Soldom i drugima, a zatim su otišli Srbijanci, na čelu sa Vojom Lazićem, Radisavom Vučetićem, Vojom Đorđevićem, Dimitrijem Vujićem i drugima. Imena su mnogobrojna, teško ih je čak nabrojati.

ZA VREME DIKTATURE.

Tada je nastala nova briga: kako da se regeneriše, kako da se obnovi, kako da se osveži, kako da povrati i poveća snagu zemljoradnički pokret. Svesni svoje odgovornosti, preduzeli smo borbu sa diktaturom, da bi pokazali braći Hrvatima, da nije sve mrtvo na srpskoj strani; da bi pokazali srpskim seljacima, da nije sve mrtvo u gradu među intelektualcima; da bi pokazali omladini, isto tako, da u seljačkom narodu, u Srbiji i u srpstvu još uvek vri ona slobodarska krv, koja je činila veličinu Srbije u toku 19 veka. Mi smo se borili. Mi smo dali žrtve, teške žrtve, ali slatke žrtve, jer smo podigli veru kod zemljoradničkog naroda, podigli smo veru kod braće Hrvata, podigli smo veru kod omladine, da može da se nada boljoj budućnosti (Odobranje.)

Težak je bio naš položaj, ali mi smo to izdržali, jer smo znali da, kad – tad, mora da se oda priznanje onim ljudima, koji su prvi kazali: Jugoslavija može postojati samo ako u njoj budu zadovoljni Hrvati pored zadovoljnih Srba. (Burno odobranje i aplauz). Pravo moraju imati, kad-tad, oni ljudi koji kažu: ne može biti čvrstas država, ako u njoj nije zadovoljan seljački narod. (Odobranje i aplauz). Pravo moraju imati oni koji kažu: narod ne može biti zadovoljan ako nema hleba i slobode. (Burno odobranje). Mi smo te ideje ispovedali smelo čak i onda, kada su mnogi veliki političari bili u mišjim rupama. (Uzvici: Tako je!). I kada je sinulo nešto malo slobode, 1935 g., iz ove grupe ovde došla je inicijativa da dr. Maček bude nosilac zemaljske liste cele opozicije. (Aplauz i uzvici: Živeo Maček! Živeo!). Iz ove sale ovde, pre trinaest i po godina, u ovoj sali Kola Srpskih Sestara, u julu mesecu 1926 g., govorio je ovde, gde ja sada stojim, jedan čovek koji je prvi put tada učinio svoj javni istup u Beogradu, govorio je, pod našim predsedništvom, govorio je o seljačkoj državi kod slovenskih naroda pok. predsednik Stjepan Radić. (Prisutni ustaju i kliču: Slava mu). Mi smo, dakle, povukli liniju, – ne 1935 g., kad je trebalo ići na izbore, nego još 1924, kad se Stjepan Radić vratio iz Rusije i 1926, kada su prvi hrvatski ministri ušli u vladu. Mi smo njima rekli: Vi niste u vladi, vi ste pri vladi; vi ložite vatru, a drugi se greju! (Veselost). Zato mi danas opet imamo pravo da govorimo i da kažemo: Sporazum, jeste, u redu je! Ali ima nešto veće od sporazuma, to je **Narodni sporazum!** (Burno i dugotrajno odobranje i aplauz)

Narodni sporazum, to znači da pored pravih pretstavnika hrvatskog naroda sednu pravi pretstavnici srpskog seljačkog naroda. (Burno pljeskanje). A to može biti samo pod jednim uslovom: da na srpskoj strani postoji isto tako jak seljački pokret, kao što postoji i na hrvatskoj strani; da bude snažan seljački, zemljoradnički pokret, kao što je bio i kao što će biti u bratskoj Bugarskoj. (Uzvici: Tako je).

To su ideje koje su nas rukovodile. Nikada nismo bili uski partizani, nikada se nismo zadovoljavali vođenjem gole partiske borbe. Uvek smo stvar postavljali ideološki, visoko, sa širokim vidicima. Gledali smo oko sebe, ne samo nacionalno, nego i

internacionalno; gledali smo ne samo usko klasno, nego i međuklasno. Mi smo tražili saveznika za Srbiju i pružili smo ruku Hrvatskoj i Bugarskoj. (Odobrovanje). Mi smo tražili sa veznika za seljaka, mučnog i gorkog seljaka, koji nešto važi kad je u selu, ali ništa ne važi kad je u gradu. Tražili smo saveznika, pa smo pružili desnu ruku liberalnoj građanskoj klasi, a levu ruku radničkoj klasi. (Odobrovanje). Tražili smo saveznika za Srbiju, tražili smo saveznika za seljaka, – jer smo hteli da ni Srbija ne ostane sama, ako bude trebalo braniti ovu zemlju; da ni seljak ne ostane sam, kad bude imao da osvaja vlast, da vlada, i naročito da brani svoju vlast. (Burno odobrovanje i aplauz).

To je naš ideološki stav. Mi smo njega zastupali u Zemljoradničkoj stranci ne kao levica, – jer mi levica nismo bili kad smo u stranku ušli – nego kao tumači pravog, jedinog i neizmenjenog zemljoradničkog programa. (Burno pljeskanje). Čitali smo taj program, kad smo u stranku ušli, gledali smo i slušali seljački narod, kad smo u stranci delali, zatvarali smo oči pred izvesnim pojavama u voćstvu, jer smo znali da vođe odlaze, a da narod ostaje. (Gromko i oduševljeno odobrovanje i uzvici: Tako je! Živeo! Živela inteligencija!) Dobili smo zapovest od seljačkih masa da dođemo, da pomognemo, da poslužimo, i naročito da protumačimo ono što u duši narodnoj piše. (Odobrovanje)

To smo mi radili! Ali nama se zameralo, – onako isto kao što je najvećim svecima u istoriji hrišćanske crkve zameralo da nisu dovoljno pokorni sinovi svete crkve, i često su ih proglašavali jereticima, jer se nisu pokoravali administraciji crkvenoj. Ali ti veliki sveci su uvek imali jedan izgovor i jedno opravdanje. Oni su rekli: Može biti da smo se zamerili pojedinom papi ili patrijarhu, ali znamo sigurno da se nismo zamerili osnivaču i prvomučeniku hrišćanske crkve, Isusu Hristu. (Uzvici: Tako je!) Važno nam je da služimo velikom učitelju, a nije nam važno da služimo onome koji je trenutno formalni poglavar crkve. I desilo se tako, da smo mi, tumačeći program Zemljoradničke stranke onako kako piše u njemu, oglašeni za ljude koji nisu dovoljno zemljoradnici. (Jedan dobacuje: To je i skorijih dana bilo!)

Događaji su se nizali posle petomajskih izbora. Došao je rad na Udruženoj opoziciji. Mi smo rekli: Da, potrebna je Udružena opozicija, jer Zemljoradnička stranka nije dovoljna da izvojuje pune slobode, da odbrani zemlju od unutrašnjeg fašizma i od spoljnog fašizma. Potrebna je Udružena opozicija, – to znači savez sa građanskim strankama. Ali mi smo odmah dodali, da je potrebno da se toj Opoziciji priključe i radničke stranke, da bi Opozicija bila kompletna, potpuna, i da bi se demokratija spustila narodu, – da bude prava, narodna, radna demokratija, – a ne gospodska demokratija. (Burno odobrovanje i uzvici: Tako je! Živeo!)

Kad smo govorili o Hrvatima, rekli su da smo najamnici Mačekovi. Kad smo govorili o tome da i radnici uđu u Opoziciju, rekli su da smo komunisti. Niti smo Mačekovi najamnici, – to se najbolje vidi po tome što nismo ušli ni u vladu ni u Senat; niti smo komunisti, – jer da jesmo, imali bismo hrabrosti da to kažemo. Mi smo nešto vrlo prosto: mi smo zemljoradnici. (Burno pljeskanje)

U KRIZI VLASTI.

I danas, kao što ćete vi svakako u svojim izlaganjima reći, jer ste zato došli, – kad Zemljoradnička stranka boluje od **krize vlasti**, i to je jedna kriza, kao što je pod diktaturom trpela **krizu mraka**, – sada trpi krizu svetlosti, i oči su joj se zasenile, – u toj dvostrukoj krizi, mi imamo svoj stav. U krizi mraka, rekli smo: tu smo, ne gubimo se!

Pipali smo se u mraku i ostali smo zajedno. Nijedan čovek iz zemljoradničke levice nije otišao u diktaturu, dok je desnica dala mnogo tributa, mnogo žrtava, mnogo poklona diktaturi. Danas kada Zemljoradnička stranka učestvuje u vlasti, mi opet kažemo: Ne gubite glavu! Ne zanosite se! Mala je vlast koju imate, ali je velika odgovornost koju na sebe navlačite! (Odobranje).

U strahu od degeneracije, u strahu od izrađanja, mi se sećamo reči jednog velikog političkog pisca, koji je danas drag mnogim političarima i državicima, reči Makijavelia, koji je kazao: „Kad god jedan pokret počinje da opada, počinje da se koleba, da gubi svoju čvrstinu, on se može obnoviti samo na taj način, ako se vrati na svoj prvobitni princip, na svoja prvobitna načela“. Zemljoradnički pokret je danas u izvesnom naponu snage, u izvesnom napredovanju. To napredovanje može da bude sumnjivo, jer kad jedna stranka dođe na vlast onda joj ne prilaze najbolji, onda joj prilaze najgori, (Veselost i uzvici: Tako je!) onako isto kao što jedna stranka u opoziciji ne gubi najbolje, nego gubi najgore. U tom momentu, mi kažemo: Ako hoćemo da sačuvamo zemljoradničku stranku, moramo da je vratimo na njen prvobitni princip. A njen prvobitni princip jeste da bude **jedan Srpski Seljački Pokret**. (Odobranje)

Zove se Savez zemljoradnika, ali je uvek imao da bude srpski zemljoradnički pokret. Ostavljamo na stranu „srpski“, jer se to podrazumeva, pošto mi nemamo potrebe da radimo među Hrvatima; oni imaju svoj pokret (Uzvici: Tako je!), ali kao glavno podvlačimo ovu drugu reč: „zemljoradnički“, „seljački“.

Naša ideologija je sastavljena iz dva elementa: **Zemlja i Rad**. (Uzvici: tako je!) To je baza naše ideologije. Za razliku od agraraca, koji vele: Zemlja, poljoprivreda, proizvodi – to je glavno, mi kažemo: Jeste, zemlja, poljoprivreda, proizvodi, ali i ljudi koji drže zemlju, koji rade zemlju i koji proizvode (Burno odobranje). Za razliku od radničkih socijalista i komunista, koji vele: Rad, eksploatacija, višak vrednosti, mi kažemo: Da, rad, ali seljak nije eksploatisan samo kao radnik, nego je eksploatisan i kao potrošač i kao prodavac. (Uzvici: Tako je!) On ne daje svoj tribut u radionici, kao fabrički radnik, ali on svoj prinos daje na pijaci, gde kupuje i gde prodaje. (Uzvici: Tako je!) Kad je poljoprivredni radnik, kad nema svoje zemlje, kad je napoličar, kad je zakupac, on plaća svoj porez još i na njivi veleposednika i gazde kod koga radi. Eksploatacija zemljoradnika je, dakle, višestruka. Zato ostaju dva temelja naše ideologije: Zemlja i Rad.

KULT RADA – VERNOST ZEMLJI.

Zemlja – to izgleda prosta stvar. To je vrlo složena stvar. Zemlja. – to je ona gruda, njiva, ali zemlja to je i selo. Zemlja, – to je i dom; zemlja – to je i domovina. Zemlja, – to je i država. (Burno odobranje) I kad mi kažemo: Zemlja, mi ne mislimo samo na parče koje seljak obrađuje, mi mislimo i na to, čija je to zemlja, i mislimo na dom gde seljak stanuje i čiji je to dom. Jer ako je seljak – kako je veliki seljački ideolog Petar Kočić govorio – kod zemlje bez zemlje, kod kuće bez kuće, kod imovine bez imovine, onda to nije seljak, onda je to pauper! Nije to proleter, on je pauper! Mi nećemo da naša država bude zemlja paupera! (Uzvici: Tako je) Hoćemo da naša država bude zemlja zemljoradnička, ljudi koji zemlju rade i koji zemlju kao svojinu drže (Aplauz i uzvici: Tako je!). Ali, – tako piše u programu zemljoradničkom, – da zemlju samo oni

drže, i da zemlju ne drže oni koji je ne obrađuju. (Tako je) Tako piše u programu Saveza zemljoradnika! Na tome smo mi postali zemljoradnici!

U programu Saveza zemljoradnika piše još nešto: Da svaki seljak mora imati dom i da svi seljački domovi i sve seljačke zemlje čine seljačku domovinu. I da domovina hrvatska, domovina srpska, domovina slovenačka, domovina makedonska, domovina crnogorska, domovina vojvođanska, domovina bosanska, dalmatinska, da sve te male domovine, u kojima smo se rodili, čine zajedničku našu domovinu ili državu Jugoslaviju. (Burno odobravanje) I kao što brinemo za zemlju, kao što brinemo za dom, kao što brinemo za selo u kojem seljak živi, kao što brinemo za užu domovinu, tako brinemo i za širu domovinu, to znači za državu u kojoj naš narod živi, za njenu bezbednost. I zato, pored unutrašnje politike vodimo i spoljnu politiku: politiku bezbednosti, politiku sigurnosti, politiku saveza. (Uzvici: Tako je!)

Vidite, taj prvi deo našeg programa: **Zemlja**, vidite, koliko je to široka stvar, i koliko je u isto vreme jasna stvar!

Rad – takođe nije manje jasna stvar. U našem programu piše: Svako treba da dobije pun prinos od svoga rada. U programu piše: Za neradnika u zemljoradničkog državi nema hleba! (Burno pljeskanje i uzvici: Tako je! Živeo!) Ta država zove se zadružna. Ona se može zvati delimično i sindikalna, ali u svakom slučaju nije kapitalistička. (Uzvici: Tako je!) I naš program je po svojoj biti i suštini radni, antikapitalistički program. (Uzvici: Tako je!)

To predstavlja čitavu jednu filozofiju, koju mi sažimamo u dve reči: **kult rata** (obožavanje rada) i **vernost zemlji**. To je naša ideologija. Danas, – u ovom kritičnom času, kad postoji mogućnost da se Zemljoradnička stranka pokoleba, da se izvitoperi, da se poburžoazi, da se pogospodi, da pođe na niže, nizbrdo, – danas je naša dužnost da uzmemo ponovo program u ruke i da kažemo: Ovde piše **zemlja**, ovde piše **rad**. Zemlja i rad to je zemljoradnički, to je pravi seljački program. (Uzvici: Tako je!)

Treća reč jeste – pokret, srpski zemljoradnički pokret. **Pokret**, ne stranka! Mi se zovemo Savez zemljoradnika – pokret za unapređenje sela i seljaka. Pokret znači nešto što se stalno giba, nešto što se stalno kreće, nešto što stalno ide napred, nešto što nikada ne sme da stane. Pokret znači dinamiku, dinamika znači borbu, borba znači sukob sa predstavnicima društvene i političke reakcije, sa predstavnicima eksploatacije (Uzvici: Tako je!) Borba zahteva žrtve. Žrtve traže mučenike. Vidite, kako to jedno iz drugoga izlazi!

Ako hoćete pokret, morate biti spremni na konzekvence: na borbu, na žrtve, na mučeništvo. Na ovo treba danas potsetiti, jer postoji težnja, – i to je ono što nas deli i to je jedino u stvari što nas deli od naših drugova iz zemljoradničke desnice, – postoji težnja da se pokret stiša i da se kaže: Pa, dosta je bilo borbe dvadeset godina, i sad treba da se žanje, treba da se kupi ono što je požnjeveno! Međutim, mi smatramo da ni oranje još nije dovršeno! (Gromko i dugotrajno odobravanje i uzvici: Živeo!) Da ni krčenje još nije završeno! (Odobravanje) Jer ima čitavih krajeva naše zemlje, gde još nije kročila noga zemljoradničkih agitatora. (Uzvici: Tako je!) Ima čitavih opština, u kojima Zemljoradnička stranka nije dobila ni jednog glasa, ni na jednim izborima. (Tako je!) Ima čitavih srezova gde mi nemamo ni jednog pristalice. Jer, na kraju, činjenice govore: 150.000 glasova smo dobijali prosečno do diktature, 126.000 na poslednjim izborima od 11 decembra 1938 godine. Je li to zemljoradnički narod, je li to srpsko seljaštvo – 126.000 glasova?! Je li to pokret srpskog seljaštva? Ne! To može biti; to još nije!

DOSLEDNI ZEMLJORADNICI.

Mnogi nam kažu: „Kad može dr. Maček da sedi u vladi, možemo i mi; kad može dr. Maček da prima senatske položaje, možemo i mi; kad može dr. Maček ovo i ono, možemo i mi“. – Na to treba odgovoriti: Dr. Maček, – to je kompletan, to je potpun, to je završen, to je zreo i punoletan pokret. (Uzvici: Tako je!) I to ne samo pokret jedne klase, seljaštva, nego čitavog jednog naroda. (Tako je!) Ne može se devojka od šesnaest godina porediti sa devojkom od dvadeset i osam godina. Devojka od dvadeset osam godina mora da se uda. Svaki sat koji propusti i ne uda se, ona gubi, ona pada, (Smeh) jer je već prešla vrhunac svoje lepote. Devojka od šesnaest godina, ako je pametna, ne sme da se uda, jer ona ima tek kost da veže, da bi mogla decu zdravu da rađa, a ne da se njezina deca kao prvi mačići bacaju u vodu. (Veselost i burno odobravanje).

Zemljoradnička stranka ima jednu malu prošlost. Mi bi smo hteli, – mi koji smo ovde okupljeni danas, – da ta prošlost bude manja, a pred nama da stoji veća budućnost. (Burno odobravanje i uzvici: Tako je! Živeo!) I kad čujemo ljude da kažu: „Mi smo se umorili, više ne možemo. Mi smo dali žrtve. Porasle nam ćerke za udaju, bele vlasi nam prošarale kosu“, – mi ćemo tim ljudima odgovoriti: U redu je! U svakom ratu, – a ovo je rat što mi vodimo, – ima mrtvih i ima ranjenih. (Uzvici: Tako je!) Ima invalida i ima dezertera. (Veselost i uzvici: Tako je!) Neka tako bude i u zemljoradničkom pokretu. Ali pokret mora da ide napred! (Burno odobravanje i uzvici: Tako je! – Samo napred!) Ne možemo mi da stanemo, ne može vojska da stane zato što je pozlilo jednom potporučniku ili poručniku. (Veselost i uzvici: Tako je!) Vojska mora ići napred! (Uzvici: Napred! Samo napred!) Vojska mora ići napred, zato što nju zovu veliki zadaci, zato što program Zemljoradničke stranke nije ni počeo da se ostvaruje, zato što nade seljačkog naroda nisu počele da se realizuju.

To nas danas rukovodi da izađemo pred vas i da kažemo: Zemljoradnici smo, da; ali pravi zemljoradnici! To znači zemljoradnički borci po onim formulama koje je dao Aleksandar Stamboliski. (Uzvici: Slava mu!) Zemljoradnici, i kad radimo zemlju kao seljaci i kad smo u gradu kao intelektualci ili drugih zanimanja; zemljoradnici ideološki, na bazi Zemlje i Rada, na bazi borbe, na bazi žrtava, na bazi mučeništva. Sve dotle dok taj program, na kome smo se mi zaverili, ne ostvarimo, dotle se borba mora nastaviti. Ako ima umornih, neka se sklone! Ako ima izdajnika, mi ćemo ih prognati. (Odobravanje) Ali svetinje zemljoradničkog pokreta moraju se čuvati! Eto odakle dolaze razlike, – i mi nećemo da ih krijemo, – između nas i naših desnih drugova, koji smatraju da je došlo vreme da se borba obustavi.

Izgovora uvek ima. Jedan izgovor može biti danas da su događaji međunarodni takvi, da ne bi trebalo narod uznemiravati, da ne bi trebalo seljaka kao takvog posebno organizovati. Mi kažemo: Jeste, događaji su takvi da se državna celina mora čuvati! Događaji su takvi da se državne granice moraju braniti. (Uzvici: Tako je!) Ali ti događaji zahtevaju baš da narod u toj državi bude zadovoljan, (Tako je!) i da seljački narod u toj državi bude voljan da brani te granice. (Burno pljeskanje i uzvici: Tako je! Živeo!) A on će biti zadovoljan i voljan da se bori samo onda, kad dobije svoja puna građanska prava, kao čovek; kad dobije svoja puna socijalna prava kao seljak i svoju ekonomsku zaštitu i socijalnu pravdu kao zemljoradnik. (Uzvici: Tako je!) Taj program se mora ostvariti i mi ne smemo obustaviti borbu, ne smemo skrstiti ruke, dok to ne bude gotovo.

Ja znam da ima ljudi u buržoaziji, u građanskim partijama, u demokratskoj stranci n. pr., koji su nam kazali, koji su meni poručili: „Vi ne znate šta radite! Vi budite iz sna jednu životinju, koja još ne zna svoju snagu i koja spava. Kad se ta životinja probudi, ona će dići svoju tešku šapu, i prvo će udariti vas! Nemojte se igrati sa vatrom! Nemojte seljaka buditi! Nemojte mu davati svest o njegovoj snazi, jer se dešava da onaj koji ukroćuje zveri, često puta bude poderan od iste zveri, koju je hteo da ukroti, da upitomi i napravi civilizovanom. Pazite da vam se ne desi isto sa seljacima! Vi ćete ih organizovati i oni će vas posle izbaciti, a mogu vas čak i ubiti!“ Ja sam njima na to kazao: Može biti da ćemo mi, školovani ljudi, čak i mi koji smo baš u dodiru sa seljacima, dobiti prvi udarac. Zar majka sina gaji i na nedrima ga čuva, pa detetu budu najpre ručice slabe i malene, – docnije mišići očvrstnu, i šta radi dete, čim ručica bude jača? Ono prvi šamar daje svojoj majci! (Veselost!) Da li se majka zbog toga ljuti, je li očajna? Ona kaže: Samo jače, sinko, vidim da ćeš biti junak! (Veselost).

Tako je bilo i onda kad se stvarala druga jedna vera, slična ovoj našoj, vera ona u Palestini, kad je podigao krst Jovan Krstitelj na reci Jordanu. On je osnovao Hristovu veru, on je prvi krenuo i uzviknuo narodu Izrailjskom: Pokajte se! On je radio ono što mi danas činimo, kad govorimo seljačkom narodu: Osvestite se i organizujte se! Posle njega, došao je Hristos. Bilo je ljudi koji su prišli Jovanu i rekli mu: „He, moj Jovane, ti si počeo, ali ovaj ti preuze, i sad više niko o tebi neće govoriti nego o Hristu, a ti ode u arhivu!“ (Smeh!) A Jovan Krstitelj, Preteča Jovan, reče tada: „Može biti da će on više da naraste nego ja, može biti da će njegova slava potamniti moju slavu. Ali neka tako bude! I ja ću biti srećan da budem veliki u njegovoj veličini, da budem lep u njegovoj lepoti. U koliko bude veće njegovo delo, u toliko će biti veća zasluga moja kao začetnika, kao Preteče njegovog. Jer, zar vam ne rekoh: ja počinjem, ali će doći iza mene jedan, kome nisam dostojan ni remena na obući da vežem?!“

OSPOSOBLJAVANJE SELJAKA.

Tako mi govorimo, i ne plašimo se što će posle nas doći dostojniji! (Burno odobravanje i aplauz.) I za nas školovane među zemljoradnicima nije bilo veće radosti, nego kad smo videli, – prvi put u Gruži, u Šumadiji, u Leskovcu, – pa u drugim krajevima, u samom Sandžaku, neki dan u Sjenici, – kad smo videli da našim zborovima ne govore samo advokati, profesori i lekari, nego da govore seljaci od pluga i motike. (Burno odobravanje). Kakav je to roditelj, koji uvek mora uz dete da bude!? Kakav je to učitelj, koji mora stalno pisaljku detetu da drži! On je rđav učitelj! Dobar je učitelj onaj koji đaka osposobi; dobar je roditelj onaj koji osposobi dete da može bez učitelja i bez roditelja da živi. (Pljeskanje i uzvici: Tako je! Živeo!).

Mi hoćemo da se zemljoradnički narod osposobi da sam vlada i to je bila misao tvorca zemljoradničkog pokreta, kad je metnuo na čelo zemljoradničkog pokreta ne advokata, ne profesora, ne intelektualca, i naročito ne trgovca, ni bankara, ni diplomata, nego kad je na čelo zemljoradničkog pokreta po statutu metnuo zemljoradnika koji zemlju radi (Aplauz i uzvici: Tako je! Živeo!). Bilo to nama drago ili ne, ali u statutu Zemljoradničke stranke piše da Zemljoradnička stranka šefa nema i da je predsednik Glavnog izvršnog odbora zemljoradnik po profesiji. (Burno odobravanje!) Najlepše je u svemu tome, što taj zemljoradnik postoji, što je živ i što je izabran na Kongresu u Čačku

1928 godine. On se zove Dobrosav Tomašević, zemljoradnik iz Rajkovića kod Mionice. (Pljeskanje i uzvici: Živeo!)

Zašto zemljoradnički pokret ne ide? Zašto nije pokret? Zašto je jezero, a nije reka? Zašto stoji? Mi hoćemo da to bude reka i to bujna, snažna reka. Ali ima neko, koji stalno zaustavlja taj pokret, koji mu ne da da ide napred. Mi smo tražili objašnjenje. – U čemu je stvar? Ko to neće da ide napred? Je li kao u narodnoj pesmi: „I on hoće i konj mu hoće, ali Bog mu ne da!“ Neko ne da našem zemljoradničkom pokretu da ide napred, neko ga sputava i vezuje. Kao onaj džin koji je bio veliki, ali koji je sputan sa mnogo lanaca i konopaca, koji je vezan za zemlju i ne može da makne napred, – takvo je stanje srpskog seljaštva i njegovog pokreta. Ima ljudi koji ne vole da on ide napred, koji mu ne daju da živilje krene. Mi smo danas vas pozvali da vas pitamo: Hoćete li vi da taj pokret stoju u mestu, ili da ide napred? (Burno odobravanje i uzvici: Napred!) Ja znam da je kočnica dobra stvar. Kola bez kočnice su rđava kola. Ali kola bez motora, a naročito kola bez konja nisu uopšte kola, jer se bez kočnice i može i ne može, ali bez konja i motora nikako se ne može napred.

Ceo ovaj naš posao potseća me na građenje jedne lađe. Jedna lađa se zida, blizu pristaništa da bi se lakše spustila u vodu. Zida se lađa i mnogi rade na tome da ona bude što veća i lepša, da ima što više spratova i da primi što više putnika, – ceo seljački narod da ima bolju budućnost. Gradimo tu lađu, ali stalno dolaze ljudi i kažu: „Pazite, moramo da je vežemo konopcima za zemlju, za kočeve, da ne krene“. Mi odgovaramo: Tako je! Bilo bi opasno da lađa krene dok nije gotova. I zato je dobro da postoji desnica u jednoj stranci, da koči, da drži, da ne da da ide suviše brzo napred. Mi se nismo nikada bunili, što ima ljudi koji bremsaju, koji zaustavljaju, da stvar ne ide suviše naglo i u nevreme. Ali je lađa malo po malo rasla, zgrada je već velika, dovršava se, i dolaze burni dani kad će možda da krene bez naše volje. I sad se pita, šta treba raditi? Da li treba odmah poseći konopce? Ne! Jer lađa nedovršena može da krene ispod silnog vetra. Šta treba raditi? Kad preti opasnost od bure, treba ubrzati građenje. I oni koji se stalno brinu da je stežu i vezuju, trebalo bi da pomognu da se lađa što pre završi, jer može takva oluja da naiđe da sve konopce polomi i da krene bez njihove volje! (Odobravanje i aplauz!) Kočničari na našem vozu treba da se pretvore u ložače, (Veselost) da hrane lokomotivu, da je osposobe da ide napred, jer u burnim danima, niz brdo, kočnice ne zaustavljaju voz lako.

SRPSKI SELJAČKI POKRET.

Eto tako mi smatramo naš zadatak: da treba izgrađivati veliki seljački, zemljoradnički pokret, da ga treba dovršiti što pre, da nas događaji ne zateknu nespremne. Ranije smo rekli: Sporazum između Srba i Hrvata potreban je da sačuvamo državu. Sporazum je ostvaren – država sačuvana! A sad hitno, odmah da se na srpskoj strani izvede organizacija zemljoradničkog naroda svima raspoloživim snagama. Ni jednu raspoloživu snagu ne smemo odbaciti. Ni jednu dobrovoljnu snagu nećemo odbaciti, ni dole ni gore. Sve snage upotrebiti da se brod dovrši, da se pokret organizuje, da se seljački narod na srpskoj strani spremi: 1) da Sporazum sa Hrvatima pretvori u Narodni sporazum (Uzvici: Tako je! Živeo Narodni sporazum!); 2) da ostvari pravu demokratiju, tako da narod bude zadovoljan i 3) da vodi jednu unutrašnju i spoljnu politiku takvu, koja će i državu i narod u njoj obezbediti. (Odobravanje) Za ova četiri meseca, od kada je

malo slobode u našoj zemlji, mi smo obišli srpske krajeve skoro sve, Srbiju najviše, i mi smo sa toga putovanja i obilaženja poneli ove utiske:

Zdrav seljački pokret je nada ove zemlje! (Uzvici: Tako je) Stare stranke ili se likvidiraju, ili se rasipaju, ili gube podlogu na kojoj stoje. Između radikala i demokrata za ovo poslednje vreme užljebljuje se sve više seljački pokret; jede jedne i druge, jedne više, druge manje. Manje jede one koji drže vlast! (Smeh.) Manje ih jede zato, što nema njihove instrumente, što nema njihove mogućnosti, ali je sigurno da jede i njih. Tako sada sebi pravi mesto između radikala i demokrata, pravi mesto u srpskom narodu jedan jak srpski seljački pokret. **Srpski**, – jer toga kod srpskog naroda nema; **seljački**, – jer to je ono što se traži i što jedino odgovara njegovim potrebama; **pokret**, – jer od mrtvoga niko nema koristi! (Odobranje. Klicanje: Živeo Dragoljub! Živeo!)

Dušan Bogdanović održao je zatim dugačak i snažan referat o nadama koje u zemljoradnički pokret polažu Srbi u prečanskim krajevima, naročito u Hrvatskoj. Treći referat, **Ninka Petrovića** bio je o odnosima između levice i desnice. Četvrti dr. **Svete Živkovića** o razgovorima koje su predstavnici levice imali sa dr. Milanom Gavrilovićem i poslednji referat omladinca **Nikole Gajića** o tome, kakvi su naponi pravljani kod zemljoradničke omladine u cilju ujedinjenja, akcionog i organizacionog.

Posle tih referata, koji su trajali do 13 časova, otvorila se diskusija u kojoj su govornici imali punu slobodu, za razliku od dosadašnjih drugih sastanaka, gde se debata ograničila na dva-tri govornika i na pohvale onoga što je rađeno. U diskusiju su uzeli učesća: **Radovan Mijušković** adv. sa Uba; **Tihomir Kalanović**, zemlj. iz Stragara; **Petar Stančić**, zemlj. iz Gnjilana kod Pirota; **Dragiša Šulejić**, ekonom iz Smed. Palanke; dr. **Marko Vidović**, sudija iz Vrginmosta; **Laza Lončar**, zemlj. iz Daruvara; dr. **Nebojša Maletić**, adv. iz Srem. Mitrovice; **Velimir Jelenković** iz Pirota; **Života Đermanović**, adv. iz Valjeva; **Miloje Simović**, zemlj. iz Drenovca u Gruži; **Drago Spasojević**, pčelar iz Bijeljine; **Draga Andrić**, trg iz Pecke; **Stanko Trifunović**, adv. iz Šapca; dr. **Radoje Mijušković**, lekar sa Uba; **Momčilo Simić**, adv. iz Kraljeva; **Jovan V. Jovanović**, adv. iz Leskovca; **Milutin Najdanović**, priv. čin. iz Beograda; **Viden Despotović**, veter. iz Bele Palanke; **Aleksa Martić**, iz Sovljaka kod Uba; **Dragoljub Prodanović**, knjižar iz Kragujevca; **Slobodan Ivanović**, adv. priprav. iz Beograda; **Živko Sadžakov**, zemlj. iz St. Sivca; i **Rajko Nešković**, zemlj. iz Loznja kod G. Milanovca.

Predsedavajući dr. D. Jovanović čita pozdrana pisma i telegrame Jov. Radulovića iz Kragujevca, Nikole Radovanova iz N. Sada, M. Rackova iz Petrovgrada, S. Predina iz St. Bečeja, Rad. Krstića iz Trstenika, M. Vešovića iz Podgorice, M. Subotića iz Nove Varoši.

Odbor za rezoluciju – u kome su bili Ninko Petrović, Živorad Đermanović, dr. Nebojša Maletić, dr. Radoje Mijušković i Dragiša Šulejić – predložio je i skup jednoglasno prihvatio jedan tekst u kome se izlaže stanje Zemljorad. stranke i predlažu mere za njeno ozdravljenje i unapređenje.

Najzad dr. D. Jovanović zaključuje ovaj Zemački sastanak zemljoradnika ovim rečima:

NAŠE PRAVO LICE.

Meni je prijatno što smo ovaj naš sastanak držali javno. Odavno mi želimo da izađemo pred javnost! Odavno želimo da našim sastancima prisustvuje štampa, pa i sami organi vlasti. Želimo još više, da naša većanja, makar u kratkom izvodu, izađu u dnevnoj štampi. Ja nisam siguran da će to biti. (Veselost. – Uzvici: Ne da Kosta Krajšumović!) Zato što će biti cenzor jedan zemljoradnik. (Smeh)

Ipak, ovo je naš veliki uspeh: da posle dvanaest godina naše teške anonimne borbe izađemo najzad na svetlost dana, i da vidi predsednik Maček, da vidi kraljevska vlada, da vidi cela javnost, ko smo i šta smo (Burno odobravanje i aplauz). Do sada su o nama uvek drugi govorili. Do sada su uvek naše lice velom pokrivali. Ja rekoх – velom, a trebalo bi da kažem – pačavrom! Prljavom su krpom pokrivali naše lice, samo da se ne vidi onakvo kakvo je! Ako se posle našeg današnjeg rada naše lice još ne bude videlo, onda to znači, da ili mi ne umemo srpski da govorimo, ili one koje to interesuje ne umeju srpski da čuju i čitaju, ili neće da vide, ko smo mi i šta smo.

Nama su rekli: „Vi ste republikanci! Vi ste komunisti!“ A mi smo danas kazali jasno i glasno: Ni republikanci, ni komunisti, nego jugosloveni i zemljoradnici! (Burno odobravanje). Ako ipak bude nekome trebalo da mi budemo antidržavni, ako ipak bude nekome trebalo da skriva našu pravu fizionomiju i da nas pretstavlja drukčije, mi ćemo se braniti i otimati, jer se nećemo dati na tuđi kolosek! Ali ako se ovakvo naše lice, pravo naše lice, ipak nekome ne dopada, ako nas ovakve ne mogu da prime, ako nas ovakve ne mogu da svare, ako nas ovakve hoće da gone, mi smo spremni da budemo gonjeni za naše ovakve ideje! (Oduševljeno i dugotrajno odobravanje i klicanje: Tako je! Živeo!) Ne bojimo se mi mučeništva! Ne bojimo se mi žrtava, ali nećemo da budemo mučenici bez vere i za tuđu veru! (Burno pljeskanje) Želeli smo i uspeli najzad da pred celim svetom pokažemo svoje pravo lice. Ako to lice nije lepo nekome, neka taj odvrti glavu i neka kaže da je ružno, ali ono je ovakvo! (Glasovi: Seljačko!) Jeste seljačko, jeste mučeničko, i naročito jeste iskreno i otvoreno! (Uzvici: Tako je!).

Mi smo danas kazali čisto i bistro: **Sporazum**, Jugoslavija van diskusije! (Tako je!) Ali uz sporazum – **demokratija!** (Burno odobravanje!) U Jugoslaviji, hleb i sloboda za seljaka i radnika! (Buran aplauz) **Neutralnost** da, rat ne! Neutralnost, ali obezbeđena, osigurana neutralnost, i to onako kako odgovara trajnim interesima naše zemlje. (Burno odobravanje) To znači, u prvom redu, zbliženje sa Bugarima, savez sa Rusijom, sa večnim našim slovenskim prijateljem. (Gromko pljeskanje. Živeo! Živeo! Živeo!)

Posle ovoga, mi smo spremni da primimo sve konzekvence. (Uzvici: Tako je!) Ne bojimo se nikakvih posledica. Čini nam se da smo za ovih deset sati, što smo razgovarali ovde, ispraznili svoju dušu, i ja mislim, braćo, da odlazimo zadovoljni, i ako celog dana ni jeli ni pili nismo! (Živo odobravanje) Ja vas pozivam da ustanete na noge i da svi kliknemo:

Živeo jedinstveni zemljoradnički pokret!

Živeo svestan i složan seljački i ostali radnički narod!

(Svi prisutni ustaju i produženo kliču dugo: Živeo Dragoljub Jovanović!)

ŠTA SE DESILO POSLE
Zemaljskog sastanka od 31 decembra 1939

Jednoglasno donesena rezolucija predata je odmah sutradan sekretarijatu Saveza zemljoradnika. 2 januara povedena je tamo diskusija, pale su obostrane kritike, ali nikakav zvaničan odgovor nije dat, a još manje je postupljeno po zahtevima rezolucije. Gg. Gavrilović, Čubrilović, Tupanjanin i dr. verovali su da mi iz Beograda hoćemo cepanje, ali da ljudi iz unutrašnjosti ne dadu. Obrnuto je bila istina. To se videlo 25 februara, kad su zasedavali pretstavnici 25. okruga. Svi su bili mišljenja da se sa desnicom ne može ništa uraditi. Trebalo je samo odlučiti kako izvesti podvajanje od njih. Neki su predlagali još jednu etapu. Većina je bila da se odmah kida. U tome smislu izdato je saopštenje za javnost, koje su objavili mnogi listovi.

Uži akcioni odbor izradio je predloge Programa i Statuta nove stranke. Ti predlozi poslani su na proučavanje u trideset okruga. Dopunjeni i izmenjeni tekstovi izneti su 16 marta pred stotinu najboljih boraca seljaka koji su ih pretresli i predložili osnivačkom Kongresu koji se sastao 17 marta, u istoj onoj sali Kola srpskih sestara. Sada je bilo predstavljeno 116 srezova. Osnovana je Narodna Seljačka Stranka, sa Mih. Avramovićem kao počasnim predsednikom. Za predsednika Glavnog odbora izabran je seljak Radomir Todorović iz Divostina kod Kragujevca. Za generalnog sekretara dr. Dragoljub Jovanović.

Osnova načela, Program i Statut oštampani su. Za 15 dana rasprodato je celo prvo izdanje od DESET HILJADA PRIMERAKA. Sada izlazi drugo izdanje u džepnom formatu. Kroz sve ove tekstove provlače se ideje iz govora koji ste pročitali: KULT RADA i VERNOST ZEMLJI.

Beograd, 21 maja 1940.